

**“MOLIYA BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI,
ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI”**

Rahimova Umida Rabbimovna

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti assistenti*

Elmurodova Dilnoza Farxodovna

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti talabasi*

Annotatsiya: *Maqolada moliya bozorining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o‘rni va ahamiyati, moliya bozorini rivojlantirishda zamonaviy yondashuv va tendensiyalar haqida so‘z boradi.*

Kalit so‘zlar: *Moliya, bozor munosabatlari, iqtisodiyot, bank, xususiy sektor, jarayon, tijorat banklari.*

Abstract: *The article talks about the role and importance of the financial market in the country's economy, the modern approach and trends in the development of the financial market.*

Key words: *Finance, market relations, economics, banking, private sector, process, commercial banks.*

So‘nggi yillarda O‘zbekiston moliya bozorida qator muhim o‘zgarishlar ro‘y berdi, xususan, 2022-2026-yillarda Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga muvofiq, fond bozori aylanmasini joriy etish orqali iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni 200 million AQSH dollaridan 7 milliard dollargacha oshirish va davlat ulushi bo‘lgan tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlash, 2026-yil oxiriga qadar bank tizimi aktivlarida xususiy sektor ulushini 60 foizga yetkazish ko‘zda tutilmoqda. Bunda tijorat banklarida transformatsiyani jadallashtirish, subsidiyalik kreditlashdan voz kechish, ularning moliyaviy vositachi sifatidagi rolini oshirish orqali davlat ulushiga ega tijorat banklarini faol ravishda zamonaviy institutlarga aylantirish ishlari ko‘zda tutilgan.

Zamonaviy iqtisodiyotda qimmatli qog‘ozlar bozori juda muhim o‘rin egallaydi. Iqtisodiyotni barqarorlashtirish va rivojlantirish uchun samarali iqtisodiy siyosat yurgizish bilan bir vaqtda, moliyaviy soxada institutional isloxotlar o‘tkazilishi lozimligi ayni haqiqatdir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida fond bozorida qimmatli qog‘ozlardan maqbul tarzda foydalanish imkoniyatini yaratuvchi barqaror moliyaviy tizim sifatida muxim ahamiyat kasb etadi. Bunday moliyaviy tizimga ega mamlakatlar iqtisodiy xatarlarga bardoshli bo‘ladilar. Jahon tajribasi ko‘rsatmoqdaki, mamlakatlarning iqtisodiy jihatdan taraqqiy etish darajasi hamda aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan milliy daromadning yuqoriligi bilan bog‘liq eng muhim ko‘rsatkichlar, jumladan, (moliya bozorida muomalada bo‘lgan qimmatli qog‘ozlar turlarining ko‘pligi

va likvidlilikning yuqoriligi, aksiyadorlik jamiyat (AJ)larida yuqori dividend siyosati, birja savdo tizimlarining takomillashganligi) moliya bozorining yuqori darajada rivojlanganligi, xususan, qimmatli qog'ozlar bozori (QQB) kapitalizatsiyasining yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmiga nisbatan ulushining yuqoriligi bilan izohlanadi.

korxonalariga investitsiya mablag'larini jalb qilish uchun moliya bozorining zamonaviy vositalaridan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelinyapti. Uy xo'jaliklarining moliya bozoriga kirib borishi orqali ularning korporativ qimmatli qog'ozlar bozoridagi salmog'ini oshirish masalasi yechimini kutayotgan dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. "Moliya bozori va moliya xizmatlari sohasini yanada rivojlantirishning dolzarb muammolari va istiqbollari: milliy amaliyot va xalqaro tajriba" mavzusi oliy Majlis Senati qo'mitalari va Bank-moliya akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan davra suhbatida shu kabi masalalar muhokama qilindi. Senatorlar, xorijiy va milliy ekspertlar, mutasaddi vazirlik va idoralar, tijorat banklari vakillari ishtirokida mamlakatda moliyaviy boshqaruvning yangi turlarini tatbiq etish orqali yangi ish o'rinlarini yaratish muammosi o'rta tashlandi. O'zbekistonda olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar mamlakatda ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotida asoslangan demokratik jamiyat qurishga qaratilgan bo'lib, ularning asosiy mahsullaridan biri tez sur'atlar bilan bozori hisoblanadi.

Ma'lumki, O'zbekiston iqtisodiyotda hozirgi vaqtda amalga oshirilayotgan tuzilmaviy o'zgarishlar, eng avvalo fond bozori bilan bevosita bog'liq bo'lib kelmoqda. Chunki Respublikada rejalashtirilgan investitsiya programmasini amalga oshirishda o'tish davriga xos bo'lgan moliyaviy resurslarning chegaralanganligi sezilmokda. Shuning uchun ham fond bozorining qimmatli qog'ozlaridan samarali foydalanish, ularning eng qulay shakllaridan foydalanish muxim masalalardan biri bo'lib kolmoqda. Hozirgi globallashuv sharotida fond bozorlari iqtisodiyatning asosiy tarmog'i bo'lib kelmoqda. Bundan ko'rinib turibdiki, qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish iqtisodiyotni rivojlantirish demakdir. Hozir jahon fond bozorlari bir qancha muammoli holatlar vujudga kelmoqda. Prezidentimiz bu muammolar haqida quyidagi fikrlarini bildirganlar: - "Muhim masala - yurtimizda fond bozori, fond birjasini yanada rivojlantirish uchun Qimmatli qog'ozlar bozorini muvofiqlashtirish va rivojlantirish markazi ishini tubdan qayta tashkil etish lozim. Biz bo'sh turgan davlat mulki obyektlarini o'zaro sheriklik asosida xususiy sektorga o'tkazish bo'yicha ishlarni davom ettiramiz. Internet tarmog'ida elektron savdolar va auksionlar orqali yer uchastkalarini, jumladan, tadbirkorlar uchun ajratishning yagona tartibini o'rnatish zarur. Shu maqsadda 2018-yildan boshlab elektron savdo maydonlari orqali davlat aktivlarini sotish bo'yicha elektron tizim tashkil etiladi. 2018-yilda bank tizimi faoliyatini rivojlantirish bo'yicha belgilangan vazifalarni amalga oshirishda banklar bilan tadbirkorlik subyektlari o'rtasida samarali va o'zaro manfaatli hamkorlik munosabatlarini ta'minlash masalalariga asosiy e'tiborni qaratish zarur. Valyuta bozorini isloh qilishga qarshi bo'lgan ayrim "ekspertlar"ning ikkilanishi va

“maslahat”lariga qaramasdan, biz qisqa muddatda xalqaro standartlar asosida valyutani liberallashtirish jarayonini boshladik.

Moliya bozori o‘z ichiga quyidagi segmentlarni oladi:

- kredit (bank va boshqa kredit tashkilotlari kapitallari, lizing) va depozitlar bozori;

- qimmatli qog‘ozlar bozori;

- valyuta bozori;

- oltin va valyutada ifodalangan (unga tenglashtirilgan) avuarlar (qimmatbaho metall va toshlar, kamyob elementlar, sa‘nat asarlari va h.k) bozori;

- sug‘urta va pensiya fondlari bozori, lotereya o‘yinlari instrumentlari bozori.

Moliya bozori iqtisodiyotda quyidagilar mavjud bo‘lgandagina samarali faoliyat ko‘rsatishi mumkin:

- effektiv (samarali) mulkchilik tizimi;

- investitsiya uchun mo‘ljallangan yetarli jamg‘armalar (moliyaviy resurslar, mablag‘lar) va iqtisodiy-huquqiy mexanizm bilan ta‘minlangan moliyaviy instrumentlar.

- talab va taklifni obyektiv mutanosibligi;

- moliya bozori infratuzilmasini samarali faoliyati;

O‘zbekistonda investitsiya jarayonlarini boshqarish va bo‘sh turgan pul mablag‘larni iqtisodiyotiga jalb qilishning samarali vositasi bo‘lgan moliya bozorining shakllanishi 90-yillar boshlariga to‘g‘ri keladi. 1993-yil 2-sentabrda bu bozor faoliyatining huquqiy bazasi bo‘lgan. O‘zbekiston Respublikasining “Qimmatli qog‘ozlar va fond birjasi to‘g‘risida” qonuni qabul qilindi. O‘zbekiston Moliya vazirligi mamlakat Moliya bozorini o‘rta va uzoq muddatda rivojlantirish konsepsiyasi loyihasini ishlab chiqdi. Hujjat normativ huquqiy hujjatlarning muhokamasi portalida e‘lon qilindi. O‘zbekistonda 2017-2021 yillarda moliya bozorini rivojlantirish konsepsiyasi loyihasi ishlab chiqildi. Moliya bozorini rivojlantirish konsepsiyasi loyihasi O‘zbekiston Moliya vazirligi tomonidan Koreya fond birjasi, BMT Taraqqiyot dasturi, Xalqaro moliya korporatsiyasi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqodlar Instituti hamda boshqa tuzilmalar bilan hamkorlikda ishlab chiqildi.

Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari, zamonaviy tendentsiyalari va istiqbollari quyidagilardan iborat:

1. Texnologik yutuqlar: Moliya bozori sun‘iy intellekt, blokcheyn texnologiyasi va katta ma‘lumotlar tahlilidan foydalanish kabi jadal texnologik o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Ushbu innovatsiyalar moliya bozorining turli jihatlarini, jumladan, savdo, risklarni boshqarish va mijozlar tajribasini o‘zgartirmoqda.

2. Raqamlashtirish va fintech: raqamlashtirish moliya bozorida muhim tendentsiyaga aylandi. Fintech kompaniyalari onlayn to‘lov tizimlari, peer-to-peer kreditlash platformalari va robo-maslahatchilar kabi innovatsion yechimlarni taklif qilish orqali an‘anaviy moliyaviy xizmatlarni buzmoqda. Mobil banking, raqamli

hamyonlar va kiberxavfsizlikka ko'proq e'tibor qaratilishi bilan bu tendensiya davom etishi mumkin.

3. Barqaror moliya: investitsiya qarorlariga ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillarini kiritishni o'z ichiga olgan barqaror moliyaga e'tibor kuchaymoqda. Investorlar o'z investitsiyalarining ekologik va ijtimoiy ta'siri nuqtai nazaridan oshkoralik va javobgarlikni tobora ko'proq talab qilmoqdalar. Ushbu tendentsiya yashil obligatsiyalar, ta'sirli investitsiyalar va barqaror investitsiya mahsulotlarini rivojlantirishga yordam berishi kutilmoqda.

4. Tartibga solish islohotlari: Hukumatlar va nazorat qiluvchi organlar moliya bozorida shaffoflik, barqarorlik va iste'molchilar huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish maqsadida islohotlarni amalga oshirmoqda. Bunga moliyaviy institutlarga nisbatan qattiqroq qoidalar, tavakkalchiliklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish va kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish kiradi. Ushbu islohotlar moliyaviy inqirozlarning oldini olishga va moliya tizimining yaxlitligini ta'minlashga qaratilgan.

5. Globallashuv va transchegaraviy operatsiyalar: Moliya bozori tobora globallashib bormoqda, transchegaraviy operatsiyalar va xalqaro investitsiyalar ko'paymoqda. Bu tendentsiyaga savdoning globallashuvi, texnologik taraqqiyot va moliya bozorlarini erkinlashtirish kabi omillar sabab bo'lmoqda. Xalqaro moliya institutlarining rivojlanishi va nazorat qiluvchi organlar o'rtasidagi hamkorlik transchegaraviy operatsiyalarni yanada osonlashtirishi kutilmoqda.

6. Inklyuziv moliya: Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda moliyaviy inklyuzivlikni rag'batlantirishga e'tibor ortib bormoqda. Kam ta'minlangan aholi va kichik biznes sub'ektlari kabi kam ta'minlangan aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanishini ta'minlash bo'yicha ishlar olib borilmoqda. Bunga mikromoliyalashtirish, mobil banking va boshqa innovatsion yechimlarni rivojlantirish kiradi.

Ushbu tendentsiyalar va yo'nalishlar dinamik va rivojlanayotgan moliyaviy bozorni ko'rsatadi. Texnologiya taraqqiyoti davom etar ekan va jamiyat talablari o'zgarib borar ekan, moliya bozori keyingi rivojlanish va o'sish imkoniyatlariga guvoh bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi prezidentining murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. – T.: "Ma'naviyat", 2018. 189-b.

2. Karimov I.A Bank tizimi, pul muomilasi, kredit investitsiya va moliyaviy barqarorlik to'g'risida" F.M.Mullajonov Toshkent NMIU, 2005 yil.

3. Shernaev A.A. Principles and methods of organization of the internal tax control system in joint stock company // International Journal of Economics, Business

and Management Studies - ISSN:2347-4378 SJIF Impact Factor(2021) :7.473, (Volume: 8, Issue: 4, April 2021), Pages: 43-53.

4. Кобулов Х.А. Вопросы финансовой безопасности в условиях модернизации Республики Узбекистан // «Интернаука»: научный журнал - № 3(132). Часть 2. Москва, Изд. «Интернаука», 2020. - с. 14-16.

5. Бурханов А.У., Худойкулов Х.Х. (2021) “Молия бозори ва инвестициялар дарслик”. –Т. Маънавият, 11-б.

6. Muxammadkulovna, Y. D., Rabbimovna, R. U., & Bakhtiyorovna, N. G. (2023). Organization of Teaching Economics at the University. Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities, 18, 30-32.

7. Yorbekova, D., & Raximova, U. (2023). MODERN FOUNDATIONS OF TEACHING ECONOMICS IN UNIVERSITY. Евразийский журнал академических исследований, 3(2 Part 4), 173-176.

8. Shodieva, G. M., & Paradaeva, O. M. Problems of family entrepreneurship developing and increasing employment and income of the population and reducing poverty. Gwalior Management Academy, 23(210), 14.

9. Paradaev, M. Q., & Mamayunusovna, P. O. (2020). The 7P model of self-employment. American Journal of Economics and Business Management, 3(2), 45-54.

10. Mardiyevna, S. G., & Abdusamatovich, J. J. (2022). SANOAT 4.0 KONSEPSIYASI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR. Current Issues of Bio Economics and Digitalization in the Sustainable Development of Regions, 712-721.

11. Пардаева, О. М., & Жавманов, Ж. А. (2023). СНИЖЕНИЕ УРОВНЯ БЕЗРАБОТИЦЫ ПУТЕМ ВОВЛЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ НА САМОЗАНЯТОСТЬ. PEDAGOG, 6(4), 568-574.

12. Eshmuradov, U. T. The methodology of the primary account sales of agricultural products. In CONSTRUCTII IDENTITARE-LITERATURA SI STUDII CULTURALE (pp. 113-118). Editura Vasiliana'98.

13. Shadieva, G. M., & o'g'li Isoqulov, Z. S. (2022). WAYS TO REDUCE POVERTY. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(12), 957-962.

14. Eshmuradov, O. T., & Alikulov, A. I. (2022). EVALUATION AND ACCOUNTING OF MATERIAL WORKING CASH IN AGROCLUSTERS AS AN OBJECT OF ACCOUNTING. Academic research in educational sciences, 3(Special Issue 1), 102-109.

15. Alikulov, A. I., & Abdushukurov, K. B. (2023). IMPROVING THE ANALYSIS OF FINANCIAL RESULTS IN AGROCLUSTERS. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(9), 310-316.

16. Salamov, I., Jonibekov, F., Kazakova, Z., & Nazarova, M. (2022). The Role of Investments in Ensuring the Economic Stability of Livestock and Prospective Opportunities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BIOLOGICAL ENGINEERING AND AGRICULTURE, 1(3), 1-4.

17. Ablaqulovich, I. G., Salaxuddinovna, K. Z., Uytalovich, N. U., & Matlubovich, T. O. (2020). The impact of the organization of a cotton-textile cluster on the socio-

economic development of the regions. International Engineering Journal For Research & Development, 5(4), 5-5.

18. Salamov, I., Kazakova, Z. S., Nazarova, M. S., & Jonibekov, F. B. (2022). Prospects for digitalization of order tables in infrastructure development in agriculture of the republic of uzbekistan.

19. Mardiyevna, S. G., & Anvarovna, E. D. (2022). MECHANISMS FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF FAMILY BUSINESSES IN THE DIGITAL ECONOMY. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(11), 206-211.